

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

S C I E N T I F I C M E E T I N G S

Book CLXXXIX

P R E S I D E N C Y

Book 14

VLADAN ĐORĐEVIĆ

ON THE OCCASION OF THE 176th ANNIVERSARY OF HIS BIRTH

BELGRADE 2020

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXXXIX

ПРЕДСЕДНИШТВО

Књига 14

ВЛАДАН ЂОРЂЕВИЋ

ПОВОДОМ СТО СЕДАМДЕСЕТ ШЕСТ ГОДИНА ОД РОЂЕЊА

БЕОГРАД 2020

Организациони одбор
академик Владимир Кањух
академик Радоје Чоловић
дојисни члан Мира Радојевић
дојисни члан Јован Делић
Вера Бајићина, секретар

Рецензенти
академик Василије Крстић
академик Нада Милошевић Ђорђевић
академик Миодрај Чолић
академик Љубодрај Димић
проф. др Душан Иванић
проф. др Горан М. Максимовић

Главни уредник
академик Зоран Кнежевић

Уредници
академик Владимир Кањух
академик Радоје Чоловић
дојисни члан Мира Радојевић
дојисни члан Јован Делић

Издавач
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнеза Михаила 35

Технички уредник
Никола Сивановић

Лектура
Младенка Савичић

Коректура
Рајка Павловић

Дизајн корица
Драјана Лацмановић–Лекић

Штампа
Службени гласник, Београд

ISBN 978-86-7025-888-4

Тираж 400 примерака

© Српска академија наука и уметности, 2020.

САДРЖАЈ

Реч уредника.....	9
Василије Ђ. Крестић: <i>Владан Ђорђевић и Српско учено друштво</i>	11
Vasilije Đ. Krestić: <i>Vladan Đorđević and the Serbian Learned Society (SLS)</i>	17
Вељко Тодоровић: <i>Владан Ђорђевић и српска војска</i>	19
Veljko Todorović: <i>Vladan Đorđević and the Serbian Army</i>	35
Вељко Тодоровић, Јово Зељковић: <i>Владан Ђорђевић и историја Српској војној саниџерији</i>	37
Veljko Todorović, Jovo Zeljković: <i>Vladan Đorđević and the History of the Serbian Medical Corps</i>	52
Радоје Чоловић, Владимир Кањух: <i>Владан Ђорђевић и Српско лекарско друштво</i>	53
Radoje Čolović, Vladimir Kanjuh: <i>Vladan Đorđević and the Serbian Medical Society</i>	68
Радоје Чоловић: <i>Прикази, предавања и дискусије др Владана Ђорђевића на састанцима Српској лекарској друштва</i>	71
Radoje Čolović: <i>Dr Vladan Đorđević's Presentations, Lectures and Discussions at the Serbian Medical Society Meetings</i>	80
Зоран Вацић: <i>Народна медицина у Срба написао др Владан Ђорђевић</i>	81
Zoran Vacić: <i>Narodna medicina u Srba by Dr Vladan Đorđević</i>	103
Радоје Чоловић: <i>Владан Ђорђевић иницијатор и оснивач „Српској друштва за приватну помоћ рањеницима и болесницима“ (Српској друштва Црвеној крсти)</i>	105
Radoje Čolović: <i>Vladan Đorđević, Initiator and Founder of „The Serbian Society for Private Assistance to the Wounded and Sick Soldiers“ (Serbian Red Cross Society)</i>	116

Гордана Лазаревић: Улога др Владана Ђорђевића као уредника и власника часописа Отаџбина у развоју здравствене културе.....	117
Gordana Lazarević: <i>Vladan Đorđević's role as the editor and owner of the journal Otažbina in building a culture of health</i>	136
Зоран Ваџић: Реформа помоћи сиромашнима – допринос Владана Ђорђевића	137
Zoran Vacić: <i>Reform of help to the Poor – Vladan Đorđević's Contribution</i>	150
Радоје Чоловић: Др Владан Ђорђевић, први почасни доктор медицинских наука Универзитета у Београду	153
Radoje Čolović: <i>Dr Vladan Đorđević, the first Honorary Doctor of Medical Sciences of the University of Belgrade</i>	164
Зоран Ваџић: „Мизерија практичној животи“ Владана Ђорђевића	165
Zoran Vacić: <i>Vladan Đorđević's "Misery of Practical Life"</i>	184
Борис Милосављевић: Породица и порекло Владана Ђорђевића	185
Boris Milosavljević: <i>Vladan Đorđević's Family and Background</i>	203
Драган Симеуновић: Полемика др Владана Ђорђевића са српским социјалистима о „сиротињској болници“ и радничком питању	205
Dragan Simeunović: <i>The Polemic of Dr Vladan Đorđević with Serbian Socialists About "the Hospital for the Poor" and the Labour Issue</i>	237
Мирослав Перишић: Дипломатски дани Владана Ђорђевића у Атини	239
Miroslav Perišić: <i>Vladan Đorđević's Diplomatic Service in Athens</i>	251
Петар В. Крестић: Шест писама Стојана Новаковића Владану Ђорђевићу 1893. године	253
Petar V. Krestić: <i>Six Letters that Stojan Novaković sent to Vladan Đorđević in 1893</i>	270
Славенко Терзић: Балкански хоризонти Владана Ђорђевића	271
Slavenko Terzić: <i>Balkan Horizons of Vladan Đorđević</i>	292
Милић Ј. Милићевић: Државне и друштвене промене за време председништва Владана Ђорђевића (октобарској режима) 1897–1900. године	293
Milić J. Milićević: <i>State and Social Changes During the Presidency of Vladan Đorđević (October Regime) 1897–1900</i>	306
Војислав Г. Павловић: Конкордатско питање за време владе Владана Ђорђевића	307
Vojislav G. Pavlović: <i>The Concordat Issue During the Government Led by Vladan Đorđević</i>	319

Владимир Јовановић: <i>Владан Ђорђевић и Ивањдански атентат</i>	321
Vladimir Jovanović: <i>Vladan Đorđević and the Ivandan Assassination Attempt</i>	340
Ђорђе Ђурић: <i>Владан Ђорђевић и Јован Жујовић, њихов политички судбина два разочарана обреновићевца</i>	343
Đorđe Đurić: <i>Vladan Đorđević and Jovan Žujović, the Political Destiny of two Disillusioned Supporters of the Obrenović Dynasty</i>	360
Јован Делић: <i>Владан Ђорђевић у науци о књижевности</i>	363
Jovan Delić: <i>Vladan Đorđević and the Science of Literature</i>	377
Душан Иванић: <i>Владан Ђорђевић и српски реализам</i>	379
Dušan Ivanić: <i>Vladan Đorđević and Serbian Realism</i>	385
Љиљана Костић: <i>Аутобиографски и поезијски дискурс Владана Ђорђевића</i>	387
Ljiljana Kostić: <i>Vladan Đorđević's Autobiographical and Poetic Discourse</i>	397
Татјана Јовићевић: <i>Историја, фикција, актуелност – причање и поруке у прози Владана Ђорђевића</i>	399
Tatjana Jovičević: <i>History, Fiction, Actuality – Storytelling and Messages in the Prose of Vladan Đorđević</i>	415
Јована М. Јосиповић: <i>Митологика романтичне љубави и страсти у Кочиной крајини</i>	417
Jovana M. Josipović: <i>Mythopoetics of Romantic Love and Passion in Kočina krajina</i>	426
Драгана Вукићевић: <i>Голгота – поезика мелодрамске прозе</i>	427
Dragana Vukičević: <i>Golgotha – The Poetics of Melodramatic Prose</i>	445
Снежана Милосављевић Милић: <i>Слика владара између историјске и књижевне наративе у роману У фронт Владана Ђорђевића</i>	447
Snežana Milosavljević Milić: <i>A Portrait of a Ruler Between Historiographic and Literary Narration – U front by Vladan Đorđević</i>	455
Горан М. Максимовић: <i>Путописна проза Владана Ђорђевића</i>	457
Goran M. Maksimović: <i>Travelogue Prose by Vladan Đorđević</i>	468
Зорица Несторовић: <i>Раг Владана Ђорђевића у области драме</i>	469
Zorica Nestorović: <i>Vladan Đorđević's Work in the Field of Drama</i>	484

Радослав Ераковић: <i>Лекар, њојџуковник и невешџи коњаник: мемоарско-дневничка сучељавања Владана Ђорђевића и Пере Тодоровића</i>	485
Radoslav Eraković: <i>Physician, Lieutenant Colonel and Unskilful Equestrian: Literary Rivalry Between Vladan Đorđević and Pera Todorović</i>	495
Гордана Илић Марковић: <i>Бечке њодине Владана Ђорђевића</i>	497
Gordana Ilić Marković: <i>Die Wiener Jahre von Vladan Đorđević</i>	514
Драгана Бедов: <i>Успомене Владана Ђорђевића – између сведочења и настојања</i>	515
Dragana Bedov: <i>Uspomene by Vladan Đorđević – Between Testimony and Aspiration</i>	541

РЕЧ УРЕДНИКА

На предлог Одељења медицинских наука, Председништво Српске академије наука и уметности је 2020. годину посветило академику Владану Ђорђевићу. Четворочлани Одбор добио је изузетно тежак задатак да, на начин како су већ представљени истакнути чланови Академије, Јован Цвијић, Михаило Петровић Алас, Стојан Новаковић и Слободан Јовановић, нашој и страниј јавности што потпуније представи академика Владана Ђорђевића, који је током свог, за своје време врло дугог живота, уз изврсне личне способности, испољио широка интересовања и дао изузетне доприносе у разним областима у којима је делао и којима је често давао и лични печат.

Владан Ђорђевић је био један од првих Срба пореклом из Србије који су завршили студије медицине, први српски хирург у данашњем смислу речи који је у области хирургије и српске медицине, војном и грађанском санитету, медицинској публицистици, издаваштву и преводилаштву у медицини, оставио изузетно дубоке трагове. Уз то, он је био изузетан друштвени радник, оснивач три велика друштва која и данас постоје и успешно раде, председник Одбора београдске општине, успешан министар просвете и црквених дела, министар привреде, вишегодишњи дипломата у Грчкој и Турској, три године председник Владе и министар иностраних дела, истакнути национални радник, који се успешно огледао и у књижевности као писац приповедака, историјских романа, путописа, преводилац, оснивач, власник и уредник часописа *Ошацибина*, једног од најбољих часописа у другој половини деветнаестог века, припадник једне изузетне генерације српске интелигенције која је дала огроман допринос обнови српске државе и њених институција.

У свом изузетно богатом животу, био је активни учесник четири рата, француско-пруског (1870/71), начелник српског војног санитета у два српско-турска рата (1876–78) и српско-бугарског рата (1885) и заточеник у Првом светском рату. Сретао је најистакнутије људе свога времена, из области медицине, књижевности, политике, дипломатије, разговарао и преговарао са неким од најзначајнијих државника свога времена, био гост председника, краљева, царева и султана, али и политички осуђеник и заточеник.

Да би што боље одговорио овом врло захтевном задатку, Одбор је одлучио да се у Галерији Српске академије приреди изложба о животу и делу Владана Ђорђевића са репрезентативним каталогом, да се организује научни скуп о његовом животу и делу, да се изда двојезично издање о његовом животу, делу и времену у коме је деловао, да се изда зборник

радова са научног скупа и да се издају његове „Успомене“, које у рукопису скоро цео век чекају на објављивање.

Чланови Одбора су поделили задатке. Академици Владимир Кањух и Радоје Чоловић су се старали о прилозима о академику Владану Ђорђевићу који су на било који начин у вези са медицином, дописни члан САНУ Мирјана Радојевић о радовима који се односе на његову делатност у дипломатији, државним и државничким пословима, а дописни члан Јован Делић о радовима из области књижевности.

Чланови Одбора изражавају велику захвалност свим ауторима прилога, а посебно рецензентима, академицима Василију Крестићу, Нади Милошевић Ђорђевић, Миодрагу Чолићу и Љубодрагу Димићу, и професорима Душану Иванићу и Горану М. Максимовићу, који су уложили велики труд да анализирају и оцене прилоге који се налазе у књизи.

О Владану Ђорђевићу су написане књиге и бројни радови, анализирани су његове делатности у разним областима, одржавани су научни скупови, држана предавања и припређиване изложбе. По сазнању Одбора, ово је први пут да се на једном месту настоји да се осветле његове делатности у свим областима у којима је делао, медицини, књижевности, друштвеним, дипломатским, државним и државничким и другим областима.

Свесни да ни на једном научном скупу о Владану Ђорђевићу није могуће рећи све, и да ће увек остати нешто што није обухваћено и анализирано, чланови Одбора се ипак надају да ће њихов труд и труд великог броја приложника у књигама и предавача на научном скупу помоћи да учесници скупа и читаоци пратећих публикација стекну једну потпунију слику о животу и делу академика Владана Ђорђевића.

Одбор је био одлучио да се научни скуп одржи на 176. годишњицу рођења академика Владана Ђорђевића и да се радови планирани за научни скуп објаве у књизи „Владан Ђорђевић, живот и дело“ пре одржавања скупа 3. и 4. децембра 2020. године.

Нажалост, иако су све припреме биле обављене, због пандемије изазване корона вирусом и рестрикција које су уведене у циљу њеног сузбијања, одржавање научног скупа у планирано време није било могуће, тако да је скуп морао да се одложи и биће одржан чим то буде било могуће.

Уредници

ВЛАДАН ЂОРЂЕВИЋ И СРПСКО УЧЕНО ДРУШТВО

ВАСИЛИЈЕ Ђ. КРЕСТИЋ

С а ж е т а к. – На основу архивских извора који се тичу Владана Ђорђевића а налазе се у рукописној заоставштини академика Виктора Новака у Архиву САНУ у Београду, и на основу архивске грађе Српског ученог друштва, која је објављена у два књигама, аутор је приказао односе Ђорђевића с Друштвом од времена његових студија у Бечу до дана када је постао министар просвете и црквених дела. Из рада сазнајемо који су и из којих области први радови В. Ђорђевића, које је понудио Друштву за штампање у „Гласнику”, када је 1869. године био изабран за редовног члана Друштва. Сазнајемо и ко су били рецензенти његових радова, како су оцењени и када су објављени. Аутор је објавио и једно занимљиво и досад непознато Ђорђевићево писмо које се односи на начин рада СУД. Посебно је приказан Ђорђевићев однос према Друштву из времена када је био министар просвете и црквених дела, када је, због оснивања Краљевске српске академије, на дневном реду било укидање Друштва.

Кључне речи: Српско учено друштво, Владан Ђорђевић, „Гласник”, министар просвете, Париска изложба, Велика школа, Краљевска српска академија

У рукописној заоставштини академика Виктора Новака, која се налази у Архиву САНУ у Београду (сигн. бр. 14.474), има више докумената који се тичу Владана Ђорђевића. Најстарија су она која се односе на Ђорђевићев однос са Српским ученим друштвом. Први документ из те групације је из новембра 1866, када је Ђорђевић био студент у Бечу и када је био перовођа омладинског друштва „Зора”. Заједно с потпредседником „Зоре” Лазаром Стевановићем, обратио се Српском ученом друштву са молбом да им Друштво поклони „све своје књиге, које су досад наштампане, изузимајући првих једанаест књига друштвенога ‘Гласника’ које је књижница „Зоре“ већ добила од једног свог члана”. Часници „Зоре” образложили су своју молбу жељом да им „се чланови упознаду са оним што је до сад најбоље у нашој књижевности, и да проуче њено развијање за последњих двадесет година”. Српско учено друштво удовољило је молби „Зоре”. Стојан Новаковић, секретар СУД, побринуо се за то да „Зора” добије књиге које је тражила.¹

---

¹ Владан Ђорђевић и Лазар Стевановић су посебним писмом од 2. априла 1867. потврдили да је „Зора” од СУД добила следеће књиге: „Гласник” VI-VII-X-XX, *Забава за децу*, *Мала лојика*, *Земљојис*, *Мала*

Убрзо по проглашењу за бечког доктора медицинских наука Ђорђевић је 1869. изабран за редовног члана СУД. Заједно с њим тада су постали редовни чланови тог Друштва: Ђура Даничић, Иларион Руварац, Антоније Хаџић, Владимир Јовановић и други. У писму којим је изразио Друштву „дубоку захвалност на избору” којим је почастован, замолио је да буде уврштен „у јестаственички и математичарски одсек друштва, а тако исто и у одсек филолошки и философски”. Већ крајем јула 1869. доставио је Стојану Новаковићу, секретару СУД, „Прилог за историју српскога рада у јестаственици” под насловом *О лимфолијишењу* с молбом да га достави на оцену Одсеку за науку јестаственичке и математичке, како би био објављен у једном од наредних бројева „Гласника”.² Крајем септембра исте године доставио је Новаковићу и други прилог, *Јан Хус и хусијска Крајина*, којим је, како је написао, желео да дебитује у Одсеку философско филолошком.³

Рад *О лимфолијишењу* није наишао на повољну критику двојице рецензената. Реферат о том раду гласи:

„Подписани су проучили чланак Др. Владана Ђорђевића о лимфолиптењу и подносе сада њино мњење о истом.

Чланак је брижљиво састављен извод и компилација не свију дела на разним местима и у разним делима се налазе; једна је једина обсервација, коју [је] писац сам гледао све остало је по цитатима и наводима састављено. Сам предмет је чисто научан, и таква расправа била би савршена на свом месту у каквим стручним новинама, или за се као инаугурална дисертација. По томе што и она једна обсервација учињена на страни, цели предмет више има занимљивости теоретическе, као практичне важности, што је сав члан чисто стручан: а по сватању подписани такав предмет више припада лекарским новинама као гласнику: изнесу подписани питање одсеку: хоће ли се чланак примити или не?

§ 2 устројства каже изриком: да се науке имају обделавати с погледом на наше отачаство, или југословенство, а чланак у таквом правцу, и тако што научног садржаја нема та својства да се у гласник србског ученог друштва прими.”

Рецензију су написали јуна 1870. др Сава Петровић и др Јован Валента.⁴

Због неповољне рецензије чланак *О лимфолијишењу* објављен је са знатним за- кашњењем, тек у XXIX броју „Гласника”. Сви су изгледи да је Ђорђевић био принуђен да допуњава и дорађује своју расправу, јер чланак о *Хусу и хусијској Крајини*, који је доставио Друштву два месеца после текста *О лимфолијишењу* објављен је много раније, у XXVI броју „Гласника”.⁵

анџироолоџија, Мала физика, Часови блаџојвјенија, Сокрајџове науке, Цицерон о дужностџима, Даничића синџакса, Дубровачки сџоменици, Карађорђев деловодни зајисник и Прејиска о унији. (В. Крестић, Д. Опсеница, М. Станић, *Водич кроз архив Срџској ученој друшџива 1864-1892*, књ. I, Београд 2017, 128, 129.

² *Водич кроз архив*, књ. I, 331.

³ *Исџо*, 333.

⁴ *Исџо*, 395.

⁵ За литерарно-историјску студију о Хусу, Ђорђевић је 16. новембра 1869. године примио хонорар од 12 дуката. За текст *О лимфолијишењу* добио је 18. априла 1871. године 33 дуката.

Сутрадан по оснивању Српског лекарског друштва, 23. јула 1872. године, његов председник Аћим Медовић и секретар Владан Ђорђевић обратили су се СУД „нарочитим писмом”. Нагласили су да желе да обавесте СУД о оснивању Српског лекарског друштва, о његовом циљу и устројству и да замоле „његову потпору и помоћ у постизању постављеног задатка”. Замолили су СУД „за гостопримство у његовим дворанама држећи да би то било најудесније место за састанке и рад Српског лекарског друштва док и оно не стане толико на снагу да може имати сопствени стан”. Уз писмо Медовић и Ђорђевић приложили су и један примерак Устава Српског лекарског друштва.⁶

Све до почетка 1884. године у архивским списима Српског ученог друштва и у хартијама академика Новака нема значајнијих података о Владану Ђорђевићу, његовом раду у СУД и његовим односима у тој установи. Међутим, у Друштву је настала пометња када су 18. јануара 1884. председник Друштва Владимир Јовановић и секретар Јован Бошковић поставили питање неуредног долажења редовних чланова на друштвене састанке. У допису који су тим поводом доставили свим члановима, између осталог, у члану 8 Уређења СУД речено је: „Редовни чланови, који престану учествовати у раду на задатку друштвеном, а то покажу и тиме што без довољних узрока три пут једно за другим на редовне састанке друштвене не дођу сматраће се да иступају из броја редовних чланова и у том случају увршћују се у почасне чланове.” Зато што је због неуредног долажења на заказане радне састанке посао Друштва био успорен и отежан, управа је замолила све редовне чланове који нису долазили на састанке да се у што краћем року, писаним путем изјасне хоће ли убудуће долазити на састанке или су спремни своја места да уступе „млађим снагама”, а сами да буду преведени у статус почасних чланова. Већина чланова је оправдавала своје изостанке заузетом реториком редовним пословима и обећавала је да ће убудуће бити у Друштву активнија. Али, било је и оних који су пристали да буду преведени у статус почасних чланова. Занимљива је веома оштра реакција на овај допис управе иначе веома вредног и на разним пољима изузетно активног Владана Ђорђевића. Истог дана када је примио допис управе Друштва, 23. јануара 1884. године, Ђорђевић је на следећи начин одговорио Владимиру Јовановићу:

„Г. Председниче,

Данас ми предадоше писмо од 18 ов. м. које сте ви и г. Јов. Бошковић потписали у име управе српског ученог друштва.

У одговору на то – врло занимљиво – писмо, част ми је послати вам тражену изјаву.

Истина је да ја од подужег времена не могу да стигнем у седнице друштвене, нешто због мојих честих службених путовања, рад којих по читаве месеце нисам у Београду, а нешто рад мојих разгранатих књижевних послова, које радим поред својих чиновничких дужности, али: ја сумњам да би ико од оних, који ми упутише горе пом[енуто] писмо, могао доказати, да ја, са 57 књига ‘Отаџбине’, са три годишња течаја ‘Народног здравља’ и са толиким самосталним научним делима у ‘Српском Архиву за целокупно лекарство’

---

⁶ *Водич кроз архив*, 514.

нисам 'ни иначе радио на друштвеном задатку'. Ко зна, можда ће какав литерарни историк у своје време констатовати, да сам ја, са наговешћеним књижевним и научним радовима, ако ништа више, а оно бар приближно допринео вршењу друштвенога задатка онолико, колико они чланови, који су само прилежно седели у дотичним седницама. Оно, душа ваља, има једна разлика. Да ја нисам имао ту несрећну мисао да својом иницијативом оснујем Српско лекарско друштво и књижевни-научни часопис 'Отаџбину', него да сам моје прилоге за историју (60 штампаних табака) и моје лекарске и хигијенске студије (150 штампаних табака) публикувао у 'Гласнику српског ученог друштва', ја бих за њих узео неколико хиљада динара хонорара, а овако сам из свога џепа толико хиљада заједно са радом поклатио српској књижевности. То истина није било паметно с' моје стране, али опет никад се не бих надао, да ћу за то добити ову сомацију,⁷ која је узор научељачког и колегијалног стила, права карактеристика научних бесамртника, а најмање сам се могао надати, да ће та сомација са одређеним роком од три дана, бити подписана од вас Господине, и од г. Бошковића, који сте по својим научним радовима први адеми у дијадеми нашег ученог друштва, и ако и ви нисте годинама долазили на седнице.

Читајући ту грозну претњу, да ћу бити у интересу научне службе, премештен за почасног члана, ако за три дана не обећам прилежније долазити на седнице, ја бејех дошао у искушење да помислим једну врло грешну мисао, а то је: да је ова сомација за то одпуштена, не би ли се на предстојећем главном годишњем скупу смањио број оних чланова, који при гласањима једног *ученог* друштва, не воде ни мало рачуна о политичким партизанским амбицијама [...] Срећом завршетак тога монументалног писма показао ми је идеално чист мотив управе за овај њен корак.

Не зазирање од незгодних гласача на главном скупу, него најузвишенија љубав к науци побудила је управу да се сети једног параграфа друштвеног уређења који тако живо подсећа на §. 76. закона о чиновницима грађ. реда. Побуда је ова: наша наука и књижевност тако је срећна да су ето приспеле многе *млађе* научне снаге, које не могу да се развију само за то, што им ми, лењи *старици*, који никако не долазимо у седнице, запремамо место. Истина, ја би се од те пресуде могао бранити мојим крштеним писмом, из кога би управа могла видети да ми је тек настала четрдесета година живота, да сам дакле тек настао у оно доба, када почиње прави озбиљни научни рад, али ја то нећу, јер кад помислим да има већ 23 године како се у јавности бавим књижевним и научним пословима, ја морам признати да председништво срп. ученог друштва има право, и могу га уверити да ћу ја бити најсрећнији ако каквој млађој и бољој снази уступим моје место у ученом друштву.

С одличним поштовањем Др Владан Ђорђевић.²⁸

После приспелих одговора и критике упућене управи СУД, међу којима је Ђорђевићева критика била најуверљивија и с доста ироније, Јовановић и Бошковић одустали су од примене члана 8 друштвеног уређења.

⁷ Позив пред суд, ултиматум.

⁸ *Водич кроз архив*, књ. II, 716, 717.

Кад је 1886. године поред постојећег СУД основана Српска краљевска академија, поставило се питање шта ће бити с Ученим друштвом, да ли ће и на који начин оно бити укинута или ће опстати поред Академије. Као министар просвете и црквених послова, на које место је постављен 1887. године, Ђорђевићу је била законска обавеза да врши врховни надзор над научним и књижевним друштвима. Пре но што је о питању опстанка или укидања Друштва предузео било које мере, априла 1888. године обратио се Академији и замолио је да му саопшти своје гледиште о статусу СУД. Академија му је одговорила „да сматра да легално, Српско учено друштво није укинута”. Нагласила је да би Друштво „ваљало одржати и преустројити га” у складу са законским обавезама Академије „на коју је прешао главни део научног посла”, којим се до тада бавило Друштво.

После овакве изјаве Академије, по којој је постојала законита основа да СУД може и треба да опстане, Ђорђевић је 13. маја 1888. затражио од његове управе да му у што краћем року поднесе „образложену представку о садашњим потребама” Друштва, „при чем се могу одвојити и засебно представити питање о привременом и питање о сталном уређењу” Друштва.⁹ На тај захтев Ђорђевићу су 17. маја одговорили заменик председника СУД архимандрит Нићифор Дучић, и секретар Јован Бошковић. Изразили су му захвалност „на доброј вољи и одважности којом хоће да питање о Српском ученом друштву једном изведе начисто.” Затим су написали:

„Заиста, част и углед, интерес и потреба отаџбине не ишту, да се једно научно друштво, коме је четрдесетседма година како обрађује српску науку тако, да је стекло лепа гласа у ученом свету и себи и својем народу, (нема академије, нема научника, који пишући о Србима, не наводи друштвена издања; па и данас, све научне академије шаљу овом Друштву своје списе непрестано) и које није нарочито укинута, било указом као што је и постало било законом, – осуди на нерад с тога што већ две скупштине не дођоше дотле, да гласају за државни буџет, у који беше наново стављена и помоћ Српском ученом друштву”.

Зато што је остало без средстава, Друштво се налазило у веома лошем положају. Више месеци, од половине фебруара до средине маја 1888, држава је престала да финансира Друштво, па је њен персонал остао без плате. Без средстава Друштво није могло ни да отпрема, нити да прима књиге са стране. Друштвене просторије није имао ко да одржава, да их чисти и чува „ствари од квара и крађе”. Рад управе био је сведен на најмању меру. Обавестивши министра Ђорђевића о тако јадном стању у које је запало Друштво, Дучић и Бошковић су га замолили да издејствује код државе ванредну помоћ од 3.000 динара за плате и канцеларијске потребе, и да нареди да се „Гласник” бесплатно штампа у Државној штампарији.¹⁰

Без оклевања, изненађујућом брзином, већ 30. маја 1888. министар Ђорђевић обавестио је Друштво да је усвојио мишљење Српске краљевске академије, поднето 11. маја, и мишљење Друштва од 17. маја да СУД „није законом укинута, да је користан његов даљи

⁹ *Водич кроз архив*, књ. II, 978, 979.

¹⁰ *Истио*, 979, 980. Концепт овог дописа налази се у рукописној заоставштини В. Новака.

опстанак и да га је потребно преустројити јер је основана Српска краљевска академија”. Нагласио је да пре но што буде решено питање статуса Друштва, његовог законитог преустројства или укидања, да је потребно да се „привремено уреди његово стање до краја рачунске године да би могло подмирити најпрече потребе за свој опстанак”. Због тога је поднео предлог Министарском савету, који је 26. маја 1888. одлучио да се Друштву додели помоћ од 3.000 динара, и да се „Гласник” штампа о државном трошку у Државној штампарији.¹¹

После овако брзог и предусретљивог удовољавања молбама СУД Ђорђевић је, као министар, донео неколико веома неповољних одлука. Најпре је, почетком јуна 1888, ускратио дозволу Одбору за издавање Вукових списа, којим је руководио Јован Бошковић, секретар СУД.¹² Месец дана касније, 6. јула, обавестио је управу Друштва да према 31. члану Основног закона Српске краљевске академије Друштво стави „на располагање” библиотеку и збирке којима је располагало.¹³ На захтев ректора Велике школе Светомира Николајевића, Ђорђевић је 13. октобра тражио од Друштва да „што пре уступи Великој школи собе” у којима је било смештено, јер су школи биле неопходне као слушаонице.¹⁴ Крај таквог, могло би се рећи, маћехинског односа према Друштву, које је својим радом и резултатима заслужило више обзира и поштовања Ђорђевић је у име Одбора за париску изложбу, од његове управе 11. октобра затражио да се на светској изложби у Паризу изложи и збирка издања Српског ученог друштва. Молио је да изложбени материјали буду спремљени до краја године, али „да се обрати сва пажња на то да наша просветна струка а посебно Српско учено друштво буду што достојније представљени на изложби”.¹⁵

Чињеница да је Ђорђевић сматрао да Србија на светској изложби у Паризу треба да буде представљена научним и просветним резултатима рада СУД сведочи о томе да је он без сумње уважавао ту установу, чији је био дугогодишњи члан. Међутим, као министар он је био дужан да ради на томе да, после оснивања Српске краљевске академије нађе начине да што безболнијим путем укине Друштво које је вишедеценијским радом заслужило само похвале и признања, јер је 48 година „неговало и гајило српски језик и књижевност, издавало споменике наше политичке и књижевне прошлости, обрађивало нарочито оне гране науке, које се тичу Србије и Српства, ширило у народ корисна знања, науку општу и српску, и било кроз по века достојни представник духовнога живота и рада у Срба пред ученим и образованим светом Јевропе и Северне Америке”.¹⁶ Укинути такво

---

¹¹ *Истио*, 980. Оригинал овог решења, писан руком В. Ђорђевића, налази се у рукописној заоставштини В. Новака.

¹² *Истио*. Оригинал овог документа налази се у рукописној заоставштини В. Новака.

¹³ *Истио*, 981. Оригинал овог дописа налази се у рукописној заоставштини В. Новака.

¹⁴ *Истио*, 982.

¹⁵ *Истио*. Оригинал овог Ђорђевићевог дописа налази се у рукописној заоставштини В. Новака.

¹⁶ Преузето из писма Нићифора Дучића и Јована Бошковића упућеног министру просвете Светозару Милосављевићу (*Водич кроз архив*, 988).

Друштво није био нимало лак ни пријатан задатак. Ђорђевић га је, како смо показали, с неколико одлука, које је донео током 1888. године само почео решавати. Али га није привео крају. Када је 1889. престао да буде министар просвете и црквених дела, прекинути су и сви његови службени односи са СУД. Мукотрпан посао око укидања Друштва преузели су на себе нови министри тога ресора: Светомир Милосављевић, Михаило Кр. Ђорђевић¹⁷ и Андра Николић.

Vasilije Đ. Krestić

VLADAN ĐORĐEVIĆ AND THE SERBIAN LEARNED SOCIETY (SLS)

S u m m a r y

On the basis of archival sources concerning Vladan Đorđević, which belong to the manuscript legacy of Academician Viktor Novak stored in the SASA Archives in Belgrade, and on the basis of archival material of the Serbian Learned Society, which was published in two books, the author shed light on Đorđević's relations with the Society from the time of his studies in Vienna up to the day when he became the Minister of Education and Church Affairs. At his own request, he was included in two sections – the section of natural and mathematical sciences and the section of literary science and philosophy. We learn from the paper the titles of V. Đorđević's first articles and to which field of study they belonged, which he submitted to the Society to be published in *Glasnik*, when he was elected a full member of the Society in 1869. We also learn who the peer-reviewers of his articles were, and whether they were accepted for publication and when they were published. We also learn from the paper that his first medical article on lymphorrhoea was not accepted for publishing by peer-reviewers Dr Sava Perović and Dr Jovan Valente. The author also published an interesting and hitherto unknown letter written by Đorđević that shed light on how the SLS functioned. The paper particularly focuses on Đorđević's attitude towards the Society at the time when he was the Minister of Education and Church Affairs, when, due to the establishment of the Serbian Royal Academy, the abolition of the Society was on the agenda.

---

¹⁷ Ђорђевић је функцију министра обављао као заступник.